

Bécsi szelet

1.

Bécsbe érkezvén vettem egy sapkát.

A jó sapka életet menthet, mondogatták állítólag a *Kis emberek utolsó mondatai* sorozat szerint a szibériai hadifoglyok, talán nekem nem ez lesz az utolsó mondatom, de igazat kell adnom nekik mindenféleképpen. Betoppanva ugyanis a Pannon-tenger mélyéről az Alpok keleti nyúlványaihoz, igencsak meglepett, hogy a kellemes őszből a zord télbe érkeztem. Igaz, ahogyan sok minden más, ez sem volt teljesen egyértelmű. Hol hatalmas hóvihar tombolt, hol tavasziasan süttött a nap.

Az első pillanatban úgy tűnt, az igazi bécsiek nem viselnek sapkát, a *Wiener Lüfter*nek becézett bécsi szellőcske őket láthatólag nem zavarta, mindegy, gondoltam, majd ezzel a sapkával jól elkülömböztetem magam tőlük. Másnap azonban látnom kellett, tévedtem. Vagy a bécsiek is rádöbbenetek, hogy beköszöntött a tél, vagy pedig csak olyan bécsiekkel találkoztam első nap, akik nem szoktak sapkát hordani.

Bécsbe persze mostanság Szerbiából Belgrádon keresztül vezet az út, s amikor a vízumintézés megpróbáltatásai után kijutunk Labancia fővárosába, van mit látnunk. A belgrádi osztrák nagykövetség előtt fontoskodó biztonsági emberekkel itt Mozart-kori kosztümökbe bújva találkozunk újra, amint a Stephansdom előtt próbálják megkeresni a mindennapi betevőt, visszavéve rendszeren az otthon megismert nagy arcukból. De nem csak szerb vendégmunkásokba botlik itt a látogató, Bécs ugyanis a többi európai nagyvárosához hasonlóan olyan multikulturális közeggé nőtte ki magát az utóbbi időben, ahol egy sapka mindenféleképpen kevés az embernek ahhoz, hogy máságát valahogy érzékeltethesse. Az igaz ugyan, hogy az osztrák néni még rászól a kínai kislányra, hogy nem illik enni a villamoson, de már senki nem emlékezik Hitler 1938-as beszédére, amit 250 000 osztrák fogadott rajongva a Hel-

denplatzon, ahol ma már japán turisták kattintgatják fényképezőgépeiket. A népek nagy kavalkádjában néha kezdtem úgy érezni magam, mint négerek közt egy európai – sapkában.

Annak ellenére, hogy a városban már jó száz évvel ezelőtt megjelentek az első autók, a belvárost a pénzes turistákat szállító fiákereknek köszönhetően továbbra is belengi a lócitromszag. Hogy ez nem mindig volt így, két kiállítás is bizonyítja, az egyiket, melynek címét stílusosan *Bécs kocsihajtóra* fordíthatnám, a Technikai Múzeumban rendezték meg. Az interaktív bemutató érzékletesen szemlélteti, hogyan szocializálódott a város a mind népesebb gépkocsiforgalomhoz, miként vált az autó státusszimbólumból mindennapos használati eszközzé, egy-két szerencsétlenséggel valódi népi látványosságot produkálva időnként, s elérve azt, hogy a múlt század harmincas éveiben már taxisblokád bénítsa meg a fővárost, e szempontból is megelőzve jó hat évtizeddel Budapestet. Ezzel párhuzamosan a vasút történetével is megismerkedhetünk a Wien Múzeumban, olyan csemegékre bukkanva, mint Charlie Chaplin 31-es vagy Tito és Jovanka 67-es itteni látogatásáról készült kisfilmek. Noha jómagam nem folytattam különösebb tanulmányokat a szupersztárság fenomenóját illetően, a filmkockák alapján könnyen megállapíthattam, Chaplint valóságos hősként fogadta az osztrák főváros lakossága, megelőlegezve valamit abból, mi is vár a későbbiekben a Beatles-fiúkra. Mint lokálpatriótának igazi örömet okozott, hogy ugyan nem az Orient expressz jeles állomásaként, de a Szabadka–Újvidék közötti távolság fontos meghatározó pontjaként Kishegyes nevét is felfedeztem az osztrák császári és királyi vasúttársaság egyik század eleji térképén, bizonyítva ezzel számomra Ferenc Józsa kiváló stratégiai érzékét.

Bécs a maga kis Habsburg-reminiscenciáival nyugodt város, sokkal nyugodtabb, mint mostanában Budapest, ahol az internetes tudósításokat követve, már csak az számít hírnek, ha nem randalíroznak az utcákon nosztalgiaforradalmárok. Itt az ember csak elvétve botlik békés antiglobalista tüntetőkbe, az ötven évvel ezelőtti magyar forradalmi eseményekről azonban több kiállítás és konferencia is megemlékezik. Legtöbbjük természetesen a Collegium Hungaricum szervezésében, de mind a Wien, mind a Leopold Museum teret szentel a 20. század története e fontos momentumának. Erich Lessingnek, a középosztálybeli zsidó fotóriporternek annak idején például sikerült a forradalom minden jelentős szereplőjét lencsevégre kapnia, gondolok itt nemcsak Rákosi, Nagy Imre, Kádár vagy Déry Tibor személyére, hanem a Corvin-közi forradalmárookra, a meglincselt államvédelmisekekre, a kiegészített szovjet tankokra, de az Ausztria felé menekülőkre is.

Bécs legfontosabb kulturális eseménye pillanatnyilag mindenféleképpen az Albertinában megrendezett Picasso-kiállítás, mely a festő munkásságának utolsó korszakát mutatja be, igazán jól érzékeltetve, hogyan haladt a művész

a túlerotizált képektől egyre inkább az egyedüllét és magány ábrázolása felé. Annak ellenére, hogy állítólag élete végén a művész már csak a pénzért alkotott, Picasso zsenialitása egyértelműen ezt a kiállítást teszi a legfontosabbá, ugyanakkor számomra az igazi csemegét az osztrák kortárs festő, Erwin Wurm installációi jelentették, melyeknek lényege talán tömören annyi lehet, hogy meglepő helyszínekre helyezve oda nem illő tárgyakat hihetetlen hatásokat tud kelteni. Így igazi szenzációszámba megy a fejfelé felépített ház beékelődve a Modern Művészeti Múzeum tetejére, de szintén hatásos az elhízott, bánatát szavakba öntő depressziós autó, az apácák és papok citrommal a szájukban sorozat, valamint *A Ludwig Múzeum közösen a Mumokkal* című alkotás is.

Mindezek után persze nem engedhetjük meg magunknak, hogy a kulturális sokkot megemésztendő, ne üljünk be valamelyik, a múlt század elejét idéző bécsi kávéházba, s ne rendeljünk egy jó feketét, melynek észrevételeim szerint a lényege az, hogy minél hosszabb ideig készüljön. A diszkrétan figyelő pincérek elismerését pedig azzal tudjuk kivívni, ha sapkáinkat félretéve, órák hosszáig szürcsölgetve bambulunk magunk elé.

2.

Bécsben természetesen – ha nem is mindannyian sapkában –, de már előttem is jártak magyarok. A város utcáin sétálva lépten-nyomon rábukkanunk a közös múlt bizonyítékaira, melyek büszkén tanúsítják, hogy Bécs életében, ha nem is mindig pozitív szerepkörben, de több fontos pillanatban is jelen voltak nemzettársaink. A fővárosiak igazán hálások lehetnek például bizonyos Libényi János csákvári szabólegénynek, aki a Ferenc József elleni sikertelen merényletkísérletével arra ösztönözte a császárt, hogy az attentát helyszínén felépíttesse Bécs egyik legszebb templomát, a *Votivkirchét*.

Egy szintén jelentős épület sorsában kapott szerepet a bajai Nehr Sándor is, akinek abban a megtiszteltetésben lehetett része, hogy elkészíthette a városháza tornyát díszítő, alulról igencsak aprócskának tűnő, de valójában három és fél méteres szobrot, a *Rathausmann*t, mely büszkén őrzi mindent átlátó tekintetével a várost.

Ha már a városháza előtt járunk, elérkezett végre az a pillanat, amikor bejelenthetjük: Bécsben hivatalosan is elkezdődött a karácsony. Az épület előtti tér díszítése minden szempontból impozánsra sikeredett, s ha kisebb nehézségek árán átverekedjük magunkat a tömérdek árust ostromló és közben vidáman borozgató bécsiek, még időben bejutunk a szintén nagy látogatottságú bécsi könyvhétre, melynek számos programját és a számos kiadó számtalan kiadványát felsorolni képtelenség, de ha pénztárcánk megengedi, mindenféleképpen érdemes meglepni magunkat minimum egy Peter Pongratz- vagy egy Frida Khalo-monográfiával.

Ha viszont előben szeretnénk élvezni a képzőművészet gyönyöreit, akkor most Picasso után Chagall képeivel kedveskedhetünk magunknak. A képekből áradó lenyűgöző többértelműség folyamatos lúdbőrzést okoz, egy-egy kép gazdag szimbólumvilága újra és újra arra döbbsen rá bennünket, az összes jelentésréteget felfejteni képtelenség, ezért egy idő után megelégszünk annyival is, hogy egy-egy apró motívumból építsük fel a történetet. A Chagall-képek mellett érdemes még bekukkantanunk Franz Gertsch retrospektív kiállításába is a Mumokban, ahol a képek hiperrealista stílusa hatására első pillanatban nem is hiszünk a szemünknek, s festmények helyett csak óriási fotókat látunk, s csak teljesen közelről győződhetünk meg az ellenkezőjéről: márpedig bizony festmények azok.

Csak agyunk befogadóképessége akadályozhat meg bennünket abban is, hogy a *Flohmarkt*nak nevezett bolhapiacra betévedve mindenre rácsodálkozzunk, a valódi turistalátványossággá lett vásáron öreganyáink játékaiktól kezdve az emberi fantázia termékeinek legextrémebb és egyben legfunkcióatlanabb csecsebecséjéig mindent megtalálhatunk, a 20-as évek szexlapjaitól kezdve a sárgán világító ufoig, hogy aztán a nemes egyszerűséggel csak népek konyhájának nevezhető élelmiszerrész nyálcsorgató látványosságai között akkor is megéhezzünk, ha egyáltalán nem vagyunk éhesek.

Mozart, Mozart, Mozart. Nemcsak az emlékévknek köszönhetően, de természetesen Bécsben még a mobiltelefonokból is Mozart folyik, s a bécsiek továbbra is szorgalmasan űzik azt a versenyt, melynek lényege annyiból áll, hogyan lehet a Mozart csokigolyót minél többféle díszdobozba becsomagolni. Ezek után persze nem csoda, hogy egyeseknek elégük lesz a neves zeneszerzőből, Michael Sturminger és Bernhard Lang darabja például *Utálok Mozartot* címmel került megrendezésre az Operaház színpadán.

Aki a könnyedebb zenei műfajokat kedveli, ízlése szerint keresgélhet a Falter műsorújságban a programok között, s a dzsessztől kezdve a drum'n'bassen át, a funk-dub-punk műfajokon keresztül a raeggéig mindenből bőségesen válogathat. A Jazzlandben a Red Hot Pods játszik jó kis New Orleans-i dzsesszt, még az Ost klubban szintén magyarokra bukkanunk: a budapesti Beshodrom ad magyar, roma és délszláv népzenei motívumokra épülő fergeteges koncertet, a közönség, ha tehetné, egész estére visszatapsolná őket, de Pettik Ádám és csapata tudja, mennyi az elég: legközelebb is visszajönnek.

Ha már így elvagyunk a magyarokkal, érdemes még megnéznünk a Wilczek-palota homlokzatát, melynek emléktáblája – igaz tévesen – a legnagyobb magyar, Széchenyi születésének helyszínére emlékeztet bennünket. Egyébként a város egyik legnagyobb és legmonumentálisabb szabadtéri kiállítását látjuk éppen: Bécs építésze ingyen és bérmentve megtekinthető, a rengeteg szájtáttató épület megcsodálását csak időnk és lábunk fizikai határai korlátozhatják. S ha már kifáradtunk a sok gyaloglásban, érdemes még

benéznünk Európa egyetlen téglamúzeumába, hogy megtudhassuk, miből is épült a város. A kiállításon a sumértól kezdve Srí Lanka és Afrika népeinek téglaművészete a teljességet ostromló igénnyel képviselteti magát.

A kiállításon természetesen magyar téglák is vannak.

3.

Pár hét után hirtelen, sapka ide vagy oda, egyik pillanatról a másikra úgy érzem, mintha a város magába szippantana: már nem keresgélek a térképen a különböző gassék és strassék között, nem bámulom folyamatosan a metrók útvonalát, és csak mosolygok a pár napos turistákon, amint körbefényképezik a várost. A beszippanás ellenére ugyanakkor magam is érzem, bécsinek lenni valami egészen mást jelent, a bécsiség maga sokkal több ennél, de hogy pontosan micsoda is, azt egyedül nem tudom meghatározni.

Az osztrákokat faggatom hát, elsősorban a halott osztrákokat, Bernhardot természetesen, aki annyira utálta a bécsieket, hogy képes volt több kötetten keresztül sétáltatni őket fel-alá a Grabenen, abból a célból, hogy utálatának összes fröccsenését rájuk zúdíthassa. Mára azonban a Grabent és a környező utcákat annyira belakták a turisták, hogy ott valódi bécsivel találkozni szinte lehetetlen. Vagy Freudot kérdezném, akinek a pamlagán ott feküdtek maguk a bécsiek is, hogy lelkük zavaros világát a professzor úr kielemezhesse, de ha járnak is még a császárvárosiak pszichoanalízisre, már biztosan nem Freudhoz, és biztosan nem az ő kanapéjára: sokkal inkább kiállítást installálnak a híres heverő köré, így mutatva fricskát a lélekbúvárnak. De kérdezhetném Wittgensteint is, kinek saját maga tervezte villájára – mely esztétikai nézeteit volt hivatott kifejezni – egy hotelt építettek mára, de erre már ő sem tud mit mondani, híres mondatával egyetértve, inkább a hallgatást választja.

Egy mai kortárs még talán megpróbál választ adni: Peter Pongratz kiállítása, mely *My sweet home: Vienna* címmel a Belveder-palotában tekinthető meg, valamiféle beteges infantilizmus mögé rejtőzve, egyúttal hihetetlen érettséggel mutat görbe tükröt a bécsieknek saját városukról, a történelmi pillanatokat megélt palota falait is meglepve kissé.

De maguk a bécsiek is keresik a választ saját identitásukra: a bécsi akcionizmus felidézésére például *Wieder und wieder* címmel performance-sorozatot indítottak a MUMOK-ban, megpróbálva újraéleszteni a nagy múltú műfaj hagyományát. Őszintén be kell vallanom, noha mindig is szerettem ezt a fajta művészetet, a bevezető előadás alatt, mely egy fából készült téglatest összetákolásából állt, jómagam az elalvással vívtam sziszifuszi küzdelmet, s ezek után a többi performance-ra nem voltam kíváncsi.

A hely szelleme azonban nem így akarta. Ugyanis amíg valamelyik furcsa nevű kolbászfajtát majszolgattam az egyik aluljáróban, egy hajléktalanra let-

tem figyelmes, amint időnként elhaladva előttem, a cigarettacsikkek számára felállított hamutálból gyűjtögette a még használható darabokat. Amint ott álltam, többször is elhaladt, jött újra és újra, a kiállítás címére rímelve mondhatnám azt is: wieder und wieder. S ez a performance sokkal inkább magával ragadott, mint a múzeum falai közé bevitt sterilizált erőltetése valaminek.

Persze nem csak én fürkészem kíváncsian a bécsieket: emlékezve a Monarchia egykori népeire és szomszédaira, ők is érdeklődnek utánam, a kelet-európai után. A fénykép hónapjának kikiáltott novemberben a japán Nobuyoshi Araki gésákat bemutató sorozata, vagy az amerikai fotózás történetét szemléltető kiállítások mellett a bolgár, albán, macedón, román, orosz és természetesen magyar fényképek is fontos helyet kaptak a kiállítótermekben.

Az egyik városi legenda szerint Kennedy elnök németországi látogatásának a tervek alapján Hamburgban kellett volna kezdődnie, s az amerikai diplomácia csak akkor döntött mégis a megosztott Berlin mellett, amikor a Fehér Ház szövegírói figyelmeztették az elnököt, az *Ich bin ein Hamburger* mondattal nem biztos, hogy a kívánt hatást éri el a németek körében.

Ich bin ein Wiener, ich bin ein Wiener, kószolgom a mondatot, de aztán sajnálattal döbbenek rá, nem lesz jó, bármennyire szeretném, a kívánt hatás nálam is elmarad: három hét után továbbra sem mondhatom magamról, hogy bécsi lennék, sokkal inkább csak egy bécsi szelet, csupán csak egy aprócska szelet Bécsből.

Abból a Bécsből, amely néha tud nagyon szép, de egyben csúnya is lenni. A nappalra tisztára sürolt városból, amely minden éjszaka újra és újra bekoszolódik. A városból, ahol időnként megvillantja magát a felső tízezer, ahol a polgárság saját diadalát ünnepelve foglalja el a csillogó éttermeket és kávéházakat, de közben a Karlsplatz aluljáróiban hajléktalanok, alkoholisták és drogosok tömege bámul üres szemekkel a világba, semmit nem látva a csillogásból és villogásból, s nem értve pontosan, mi is az, ami körülötte történik.

Én pedig csak azt ismételgetem wieder und wieder: *Ich bin ein Wiener Schnitzel, ich bin ein Wiener Schnitzel*.